

Sığınmacı İşgücünün Hayvancılık Sektöründeki İstihdama Etkilerinin Yerel Aktör Perspektifinden Değerlendirilmesi: Konya İli Örneği

Gülşen ÇANKAL¹, Ahmet KOYUNCU²

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, ² Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Konya

¹<https://orcid.org/0000-0002-4404-0384>, ²<https://orcid.org/0009-0002-5762-8053>

✉: gulsencimen42@hotmail.com

ÖZET

Kırsal alanlardaki yerleşik nüfusun kentsel alanlara/yerleşimlere hareketliliği çalışan sayısında azalmayı ve hayvancılık sektöründe istihdam sorununu beraberinde getirmiştir. Bu sorunun aşılması için sığınmacı işçi gücünün bu alanlarda istihdamı yaygın hale gelmiştir. Çalışma sığınmacıların Türkiye işgücü piyasasındaki istihdam alanlarından birisi olan hayvancılık sektöründeki etkilerini ele almıştır. Bu kapsamda sektörün lokomotif illerinden biri olan Konya özelinde değerlendirmeler yapılmış, sığınmacıların hayvancılık sektöründeki istihdamı, katkıları hem işverenler hem de çalışanlar için mevcut sorunlar ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Nitekim Türkiye’de sığınmacıların istihdamı ile ilgili mevcut çalışmaların büyük bir kısmı kentsel alanlara ve özellikle de sanayi sektörüne odaklanırken, sığınmacıların kırsal alanlarda özellikle hayvancılık sektöründeki konumları yeterince ele alınmamıştır. Bu bağlamda araştırma, alanda bu eksikliği gidermeyi, literatüre özgün katkılar sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmada nitel yöntem ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniği tercih edilerek Konya’da hayvancılık sektörünün kurumsal temsilcileri, yerel yöneticiler ile üreticilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler temel sorun alanlarına göre tasnif edilmiştir. Araştırma sonuçları, hayvancılık sektöründe işgücü eksikliği yaşandığını ve bu nedenle sığınmacıların istihdamının kaçınılmaz olduğunu göstermekte ancak mevcut politikaların yetersiz olduğu ve istihdamın düzenlenmesi ile ilgili sorunların çözülmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

İstihdam

Araştırma Makalesi

Makale Tarihçesi

Geliş Tarihi : 05.08.2024

Kabul Tarihi : 07.11.2024

Anahtar Kelimeler

Hayvancılık
Ulusaşırı göç
Sığınmacı istihdamı
Konya

Evaluation of the Effects of Refugee Labor Force on Employment in the Livestock Sector from the Perspective of Local Actors: The Case of Konya Province

ABSTRACT

The mobility of the resident population from rural areas to urban areas/settlements has decreased the number of employees and employment problems in the livestock sector. To overcome this problem, the employment of the asylum-seeker labour force in these areas has become widespread. The study examined the effects of asylum seekers in the livestock sector, which is one of the employment areas in the Turkish labour market. In this context, evaluations were made in Konya, one of the locomotive provinces of the sector, and the employment of asylum seekers in the livestock sector, their contributions, existing problems and solution suggestions for both employers and employees were discussed. While most of the existing studies on the employment of asylum seekers in Turkey focus on urban areas and especially on the industrial sector, the position of asylum seekers in rural areas, especially in the livestock sector, has not been sufficiently addressed. In this context, the research aims to fill this gap in the field and make original contributions to the literature. In the study, qualitative method and semi-structured interview technique were preferred and interviews were conducted with institutional representatives of the livestock sector, local administrators and producers in Konya. The data obtained were classified according to

Employment

Research Article

Article History

Received: 05.08.2024

Accepted: 07.11.2024

Keywords

Livestock
Transnational migration
Asylum seeker employment
Konya

the main problem areas. The results of the research show that there is a labour shortage in the livestock sector and therefore the employment of asylum seekers is inevitable. Still, it is emphasized that the current policies are insufficient and the problems related to the regulation of employment need to be solved.

Atıf Şekli: Çankal, G., & Koyuncu, A., (2024) Sığınmacı işgücünün hayvancılık sektöründeki istihdama etkilerinin yerel aktör perspektifinden değerlendirilmesi: Konya ili örneği. *KSÜ Tarım ve Doğa Derg 27 (Ek Sayı)*, 542-558. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.vi.1528559>

To Cite : Çankal, G., & Koyuncu, A., (2024). Evaluation of the effects of the refugee labor force on employment in the livestock sector from the perspective of local actors: The case of Konya province. *KSU J. Agric Nat 27 (Suppl 2)*, 542-558. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.vi.1528559>

GİRİŞ

Hayvancılık sektörü, nüfusun besin ihtiyacının karşılanması, et, süt, deri, tekstil, kozmetik ve ilaç sanayine hammadde sağlanması, bölgeler ve sektörler arası dengeli kalkınma hedefine ulaşılması, kırsal refahın gelişmesi, önemli bir istihdam alanı olması sebebiyle yıllara göre önemini yitirmeyen bir sektör olarak karşılık bulmaktadır. Sektör; yem, et ve mamulleri, süt ve mamulleri, dericilik ve tekstil, veteriner ilaçları ve hayvancılık ekipman vb. bileşenleri için yeni istihdam alanları oluşturmakta ve hayvansal ürünlerin işlenmesi ile katma değer üretmektedir (TİGEM, 2019). Yanı sıra ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan önemli kriterlerden birisi de kişi başına tüketilen hayvansal besin miktarıdır ve bu miktar gelişmişlik düzeylerinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Bakır & Kibar, 2019). Bu bağlamda hayvansal protein tüketimi ile kalkınmışlık arasında sebep sonuç ilişkisi kurulduğu görülmektedir (TİGEM, 2019). Ekonomide sağladığı gelir ve istihdam potansiyeli açısından önemli bir paydada yer alan hayvancılık sektörü

dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ülke ekonomisi ve ülke ekonomisinin karşı karşıya olduğu sorunlara çözüm getirme potansiyeline sahiptir. Çünkü hayvancılıkta sağlanacak verimlilik artışı, hayvansal üretim dışında diğer üretim dallarını da olumlu yönde etkilemektedir. Dahası ve önemlisi, hayvancılık, toplumların yeterli ve dengeli beslenme ihtiyaçlarını karşılamada kritik bir rol oynamaktadır (Akbaş & Bilgiç, 2023). Özellikle son yıllarda dünya genelinde yaşanan gıda krizleri dikkate alındığında gıda güvencesi ve güvenliği açısından sektörün stratejik bir öneme sahip olduğu ve konunun sadece kâr bağlamında ele alınamayacağı da ortadadır.

Konuya bu açıdan bakıldığında hayvancılık sektörünün Türkiye için ne denli önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Nitekim Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat, 2023) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2023) verileri karşılaştırıldığında 2020 yılından itibaren küçükbaş ve büyükbaş hayvan sayısında Türkiye’nin AB ülkelerini geride bıraktığı ve lider konuma yükseldiği görülmektedir.

Çizelge 1. 2023 Yılı Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Büyükbaş, Koyun ve Keçi Varlığı Karşılaştırması
Table 1. 2023 Comparison of Bovine Cattle, Sheep and Goat Assets of European Union Countries and Türkiye

Ülke	Büyükbaş Hayvan Sayısı (Milyon)	Ülke	Koyun Sayısı (Milyon)	Ülke	Keçi Sayısı (Milyon)
Fransa	16.807	Türkiye	42.060	Türkiye	10.303
Türkiye	16.583	İspanya	13.596	Yunanistan	2.877
Almanya	10.836	Romanya	10.192	İspanya	2.293
İrlanda	6.525	Yunanistan	7.251	Rpmanya	1.292
Polonya	6.435	Fransa	6.576	Fransa	1.275
İspanya	6.295	İtalya	6497	İtalya	0.980
İtalya	5.999	İrlanda	3.995	Hollanda	0.561
Hollanda	3.723	Portekiz	2.082		

Kaynak: Eurostat 2023; TÜİK 2023

Çizelgeden de görüleceği üzere Türkiye, büyükbaş hayvan varlığında Fransa dışındaki bütün AB ülkelerini geçerek ikinci sıraya yerleşmiştir. 2023 yılı itibarıyla Türkiye, küçükbaş hayvan sayısında Avrupa Birliği ülkelerine göre önemli bir üstünlük sağlamıştır. Koyun varlığında Türkiye, Avrupa'daki en yakın rakibi olan İspanya'yı 3'e katlamış, keçi varlığı açısından ise Avrupa Birliği ülkelerinin tamamını geride bırakmıştır. En yakın rakibi Yunanistan'ın keçi

sayısı 2 milyon 877 bin olup, Türkiye bu sayının 3 katını aşmıştır. Görüldüğü üzere bu veriler, Türkiye'nin küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde Avrupa'nın en önde gelen ülkesi olduğunu ve diğer ülkelerle karşılaştırıldığında önemli bir üstünlük sağladığını göstermektedir. Söz konusu veriler hayvancılık sektörünün Türkiye için önemini ve sektörde Türkiye'nin rolünü açıkça ortaya koymaktadır.

Çizelge 2. Türkiye'de Kırmızı Et Üretiminin Yıllara Göre Dağılımı (Ton)
Table 2. Distribution of Red Meat Production in Türkiye by Years (Tons)

	2005	2010	2015	2020	2023
Kırmızı Et Üretimi (Ton)	737 220	879 819	1 187 018	1 785 952	2 384 047
Kırmızı Et Üretim Oranları	0.2	3.9	5.7	2.6	8.8

Kaynak: TÜİK Kırmızı Et Üretim İstatistikleri, 2023

Türkiye'nin kırmızı et üretiminin yıllara göre dağılımı incelendiğinde, üretim miktarlarında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Bu artış eğilimi, hem Türkiye'nin hayvancılık sektöründe üretim kapasitesinin arttığını hem de kırmızı ete olan talebin sürdürülebilir bir

şekilde yükseldiğini göstermektedir. Veriler yıllara göre analiz edildiğinde, kırmızı et üretiminde her dönem belirli oranlarda bir artış yaşandığı görülmektedir.

Çizelge 3. Türkiye Küçükbaş Kırmızı Et Arz ve Kullanımı (Ton)
Table 3. Supply and Utilization of Ovine Red Meat in Türkiye (Tons)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Arz						
Üretim	374.017	403.296	436.296	480.488	468.476	491.900
İthalat	400	364	153	203	342	318
Toplam Arz	374.417	403.660	436.449	480.691	468.818	492.218
Kullanım						
Tüketim	373.910	402.880	436.073	479.878	463.840	491.942
İhracat	507	780	376	813	4.978	276
Toplam Kullanım	374.417	403.660	436.449	480.691	468.818	492.218
Kişi Başına Tük. (kg.)	4.38	4.72	5.11	5.63	5.5	5.8

Kaynak: TEPGE 2023

Çizelge 3 de görüldüğü üzere Türkiye'nin küçükbaş kırmızı et üretiminde hem iç tüketimi karşılayabilecek hem de zaman zaman ihracat potansiyelini artırabilecek bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Söz konusu veriler, hayvancılık sektörünün Türkiye için ne denli önem arz ettiği ve Türkiye'nin sektördeki konumunu ortaya koması

bakımından manidardır. Bununla birlikte Türkiye'de hayvancılık sektörü birtakım sorunlarla karşı karşıyadır. Yem bitkileri üretiminde tohum, ilaç, gübre, mazot ve bu gibi girdilerde maliyetlerin yüksek olması, yem katkı maddelerinin üretilmemesi, mera alanlarının ıslah edilememesi, alternatif yem kaynaklarının devreye sokulamaması, her bölge için

en uygun hayvan ırkının belirlenememesi ve ırk ıslahı, hastalıklarla etkin mücadele, hayvansal ürünlerde verim, kalite ve ürün çeşitliliğinin artırılmaması, artan vergiler, üretici ile sanayici entegrasyonun sağlanamaması, canlı hayvan ve et ürün borsalarının geliştirilememesi, miras hukuku, kayıt dışı istihdamın artması sebebiyle oluşan haksız rekabet ve adaletsizlik vb. pek çok yapısal sorun bulunmaktadır. Özellikle son yıllarda kırsal alanlardan kente göçün artması tarım ve hayvancılık sektöründe istihdam sorununu öncelikli sorun alanlarından biri haline getirmiş ve üreticiler sorunu aşabilmek için sığınmacı istihdamına yönelmiştir. Kısaca ifade edildiğinde işsizliğin azaltılması, kırsaldan kente göçün önüne geçilmesi gibi birçok fonksiyonları üstlenen tarım ve hayvancılık aracılığıyla gerçekleştirilecek olan ekonomik kalkınma sayesinde ülke ekonomisinin gelişim kaydetmesi beklenen bir durumdur. Bu durum çalışmanın konusu olan istihdam problemini de yeniden gündeme getirmiştir. Bu çalışma da Konya özelinde gerçekleştirilen saha çalışması verilerinden hareketle kırsal alanlarda, özellikle hayvancılık sektöründe sığınmacı işgücünün istihdamına ilişkin sorunları, beklentileri ve çözüm önerilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Sığınmacıların istihdamı ile ilgili mevcut çalışmaların büyük bir kısmı kentsel alanlara ve özellikle de sanayi sektörüne odaklanırken (Özer & Beyazıt; Koç, Görücü & Akbıyık; Dikkaya & Dinçer), sığınmacıların kırsal alanlardaki özellikle de hayvancılık sektöründeki konumları, sorunları, beklentiler ve çözüm önerileri yeterince ele alınmamıştır. Kırsal alanlardaki Suriyeliler ile ilgili Kalkınma Atölyesi'nin mevsimlik işçi göçü bağlamında gerçekleştirdiği "Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler" (Kalkınma Atölyesi, 2016a) ve "Bereketli Topraklar, Zehir Gibi Yaşamlar" (Kalkınma Atölyesi, 2016b) başlıklı raporlar dışında bir çalışma mevcut değildir. Mevcut konu ile ilgili çalışmalar daha çok sığınmacıların sosyal ve kültürel uyumları (Millet, 2021; Kara & Kaya Tilbe, 2023) çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışma bir ilk olup, alandaki bu eksikliği gidermeyi, sığınmacı işgücünün hayvancılık sektörünün sürdürülebilirliği ve gelişimi için nasıl daha etkili kullanılabileceğine dair kapsamlı analizler ile literatüre özgün katkılar sağlamayı hedeflemektedir.

KONYA'DA HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

Tarım ve hayvancılık söz konusu olduğunda Türkiye'de ilk akla gelen illerden biri de Konya'dır. Konya, hem Türkiye'nin hem de İç Anadolu Bölgesinin tarım, ticaret, sanayi ve turizm alanında cazibe merkezlerinden biridir. Bölgedeki diğer illere lokomotiflik görevi yapan, ülke ekonomisine ciddi katkıları bulunan bir üretim üssüdür. Konya, 41 bin km²'lik alanı ile Türkiye'nin en büyük ilidir. En fazla

ilçe sayısı ile de ikinci sırada yer alırken yüzölçümü olarak Dünya'daki yaklaşık 50 ülkeden daha büyüktür (Konya Valiliği, 2024).

Konya, sahip olduğu tarım alanları ve barındırdığı hayvan sayıları ile tarım ve hayvancılık alanında üretim, ticaret ve istihdam açısından merkezi bir konumda yer almaktadır (Üstün, Çelik vd. 2020). 18,6 milyon dekarlık tarım alanı ile ülkenin toplam tarım alanının %8'ini bünyesinde barındıran Konya, Türkiye'nin en büyük tarım alanına sahip ilidir. Konya ili arazilerinin %55.1'ini tarım, %18.7'sini çayır-mera, %13.2'sini orman-fundalık ve %13'ünü de tarım dışı araziler oluşturmaktadır (MEVKA, 2012). Zihinlerde sürekli tahıl ambarı olarak iz bıraksa da Konya sadece tarımda değil hayvancılık alanında da önemli bir konuma sahiptir. 2023 yılı itibarıyla 930 bin büyükbaş ile Türkiye'de birinci, 3 milyon 46 bin küçükbaş ile ikinci ve 9 milyon kanatlı hayvan ile üçüncü sıradadır. Son 10 yılda Konya ilinde, büyükbaş hayvan sayısı %114 ve süt üretimi %151 artış göstermiştir. Konya'daki hayvansal üretim göstergeleri, bölgenin tarım ve hayvancılık sektöründeki önemli rolünü vurgulamaktadır. 2024 yılı verilerine göre, Konya'da hayvansal üretimin yaygın olduğu ve çiftliklerin çeşitli ölçeklerde faaliyet gösterdiğini görülmektedir. Bölgedeki büyükbaş işletme sayısı 48 bin, küçükbaş işletme sayısı ise 18 bin olarak kaydedilmiştir. Büyükbaş ve küçükbaş işletmelerin ortalama büyüklükleri sırasıyla 20 ve 176 olarak belirlenmiştir ki bu durum Konya'daki işletmelerin genellikle orta ölçekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ari ve onaylı işletme sayısı 25 olarak rapor edilmiştir, bu da bölgede yetiştiricilerin genellikle kaliteli ve izlenebilir hayvanların üretimine odaklandığını yansıtmaktadır. (Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2023a). 2019 itibarıyla de yukarı yönlü bir artış dikkati çekmektedir. İnek sütü üretiminde 1,3 milyon ton ile Türkiye birincisi, koyun sütü üretiminde ise 88 bin ton ile Türkiye üçüncüsüdür. 12 bin ton keçi sütü, 479 ton manda sütü üretiminin yanı sıra kanatlı hayvancılık sektöründe de önemli bir konuma sahiptir. Nitekim yumurta tavuğu üretiminde yaklaşık 13 milyon ile Konya, Afyonkarahisar'dan sonra Türkiye'de ikinci sıradadır (Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2024).

Hayvansal ürünler değerlerine bakıldığında da Konya yaklaşık 4 milyar lira ile Türkiye birincisidir. Türkiye'deki hayvansal ürünler değerinin %3,52'sine sahiptir. Dahası ve önemlisi Konya'daki hayvansal ürünler değer olarak son on yıldır artış yaşamaktadır. Konya, canlı hayvan varlığı değerlerinde de liderliği elinde bulundurmaktadır. Buna göre Konya yaklaşık 9 milyar lira ile Türkiye birincisi olup Türkiye'deki canlı hayvan değerinin %5,4'üne sahiptir. Hayvansal ürünler değerlerinde olduğu gibi canlı hayvan değeri de beş yıldır düzenli olarak artış göstermektedir (Yetkin, 2021). 2020 verilerine göre 2,8 milyon hayvan

ile Türkiye'deki küçükbaş hayvanların %5'ini barındıran Konya, beş yıl içerisinde hayvan varlığını yaklaşık 800 bin artırmıştır. Küçükbaş hayvan sayısına göre Konya'yı 2,5 milyon ile Şanlıurfa, 2,1 milyon ile Diyarbakır ve 2 milyon ile Ankara takip etmektedir. 2021 yılı itibariyle büyükbaş sayısı yaklaşık 958 bin küçükbaş sayısı ise 3 milyon 59 bine çıkmıştır. Kanatlı hayvan varlığı yaklaşık 10 milyon, arı kovana ise 117 binin üzerindedir. 2020 itibariyle su ürünleri üretim miktarı ise 1.418 tondur. Süt ve süt ürünleri ile ilgili işletme sayısı 134, et ve et ürünleri 81, su ürünleri işleme 6, yumurta paketleme 91, yem ile ilgili işletme sayısı ise 134'tür (Yetkin, 2021). Uygun mera ve yem bitkisi üretim alanlarının mevcut olması, büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık için uygun büyüklükte mera alanlarına ve yem bitkisi üretimi için geniş arazilere sahip olması, doğal ve kültür bitkisi bakımından arıcılığa hitap eden geniş bir bitki deseni, coğrafi konumu, hava, kara ve demiryolu ulaşımı imkanı ile Türkiye'nin lojistik üssü olmaya aday potansiyeli, işleme ve pazarlama sıkıntısının olmaması, sektör için avantaj sağlamaktadır. İlde nüfusun fazla olması, batı ve güney bölgelere ulaşımın kolay olması ve yoğun olarak tarımsal ürün yetiştiriciliğinin yapılması sektörü cazip hale getirmektedir.

Bu bağlamda tarım dışı alanların hayvancılık için kullanıldığı düşünüldüğünde Konya'nın hayvancılıkta önde gelen potansiyele sahip olması için yeterli alana sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ancak hayvancılık konusunda yeterli alanlara sahip olan Konya'nın bu sektörde istikrarlı bir işgücü ihtiyacı bulunmaktadır. Nitekim hayvancılık sektörü yerli nüfusun en az tercih ettiği iş kollarından birisidir ve hem diğer sektörlerin sürekliliği hem de ülke ekonomisinin geleceği için işgücü ihtiyacının zorunlu olarak karşılanması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal alanlarda yaşanan istihdam sorunu Türkiye'ye göç eden yabancıların işgücüne dahil edilmesi ile çözülmeye çalışılmaktadır. Bilindiği üzere ulusötesi göç hareketliliği konusunda 2000'li yıllara kadar transit ülke konumunda bulunan Türkiye, çeşitli nedenlere bağlı olarak ülkelerini terk eden yabancı uyruklular için hedef ülke konuma gelmiştir. Türkiye'de kalma biçimlerine göre ikincil koruma ya da geçici koruma statüsünde yer alan bireyler temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla daha çok yerli nüfusun tercih etmediği alanlarda istihdama dahil olmaktadır. Özellikle hayvancılık sektörü ele alındığında başta Afganistan uyruklular olmak üzere, Suriye, Türkmenistan gibi farklı uyruklardan yabancıların sektörde aktif faaliyet gösterdiği görülmektedir. Yukarıda zikredilen verilerden de anlaşılacağı üzere Konya, hayvancılık sektöründe Türkiye'nin önemli merkezlerinden biri olup söz konusu istihdam sorununu derinden hisseden illerin başında gelmektedir. Bu durum, Konya'da özellikle

kırsal alanlarda özelde ise hayvancılık sektöründe yabancı istihdamını adeta bir zorunluluk haline getirmiştir.

İSTİHDAMDA SIĞINMACI İŞGÜCÜ

Türkiye'de 1950'lerde başlayan ve halihazırda devam eden kırdan kente göç, tarımdan tarım dışına işgücü göçü ve tarım dışında yüksek miktarda istihdam yaratılması gerekliliği hem kırsal alanlarda hem de kentsel alanlarda farklı etkiler yaratmıştır (Tatlidil & Xanthacou, 2002). Kırsal alanlar özelinde tarım ve hayvancılık sektöründe işgücü arzını mevcut nüfus üzerinden kullanamayan hayvancılık sektörü için dışarıdan alınan göçler istihdam alanında yaşanan sorunlara çözüm getirme potansiyeline sahiptir. Gelişmiş ülkelerde kitlesel üretim sağlayan işletmelerin teknolojik gelişmeler paralelinde zamanla emek yoğun üretimi terk ederek sermaye/teknoloji yoğun üretime geçiş yapmaları bu ülkelerde ikincil sektörün yavaş yavaş ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Bu durum ikincil sektör işçilerine dolayısıyla göçmen işçilere olan ihtiyacın gelişmiş ülkelerde azalacağını bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bununla birlikte sanayi sektörü dışında, tarım, hayvancılık ve hizmet sektörlerinin ikincil sektör olarak faaliyetlerini devam ettirdiği dikkate alındığında bu sektörlerde göçmen işçilere ihtiyacın devam ettiği görülmektedir (Toksöz, 2006). Bu noktada emek yoğun işlerin genel olarak gelişmekte olan ülkelere kaydığı ve buna bağlı olarak göçmen işçilerin gelişmekte olan ülkelere yöneleceği söylenebilir. Türkiye'ye 2000 sonrası yönelen uluslararası göçler de -gönüllü bir göç sürecinin sonucu olmasa da- uygun politikalar ile desteklendiği takdirde bu durumun Türkiye özelinde bir ihtiyaca karşılık verebilecek nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bugün kırsal alanlara bakıldığında başta Afganistan ve Suriye olmak üzere yabancı uyruklular sığınmacı işgücünün sektördeki istihdam açığını kapattığı görülmektedir.

"Asya'nın kalbi" olarak nitelendirilen, yıllarca savaş, işgal, siyasi belirsizlikler, iç çatışmalar ve terör saldırılarıyla dünya gündeminden düşmeyen, tarihi boyunca sığınmacı üreten ülkelere biri olan Afganistan ile 2011 yılı itibariyle Suriye'de yaşanan savaş ve iç çatışmalar sonucu Türkiye'ye yönelen göçler Türkiye'nin göç serüveni açısından bir kırılmaya sebep olmuştur. Afganistan'dan Türkiye'ye yönelen göçlerin tarihi oldukça uzun bir geçmişe dayansa da Afganistan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesi süreci hızlandıran faktörlerden biri olmuştur. 1990'ların başında Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi ve ardından çıkan iç çatışmalar, 2001 yılındaki ABD işgali ve son olarak 2021'de ABD'nin ülkeden çekilme kararı ülkede siyasi kargaşa ve iç çatışmaları artırmış birçok Afganistan vatandaşı ülkeyi terk etmiş ya da terk etmek zorunda

birakılmıştır. Göçün başladığı ilk yıllarda Afganistan vatandaşları için Avrupa yolunda transit bir ülke olan Türkiye, özellikle 2000 sonrası Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü'nün Göç İstatistik Raporu'na (2017) da yansıdığı üzere hedef ülke konumuna gelmiştir. Süreç içerisinde Afgan uyruklular genel olarak Türkiye'de turizm, eğlence, perakende, satış, inşaat gibi sektörlerde işçi olarak çalışmışlar, dahası son yıllarda emek piyasası içerisinde birtakım sorunlar yaşamaları Afganlı göçmenleri girişimci bir özneye dönüştürmüş (Arıcıoğlu & Afkari, 2023) olsa da Afgan uyrukluların hali hazırda en yoğun faaliyet gösterdikleri sektör hayvancılık sektörüdür. Ticaret Bakanı Ömer Bolat'ın 07 Temmuz 2024'de verdiği bir röportajda “*25 bin Afgan çoban gitse tarım, hayvancılık kalmaz*” ifadeleri mevcut durumu net olarak ortaya koymaktadır (Altınok, 2024).

Suriye'de yaşanan iç savaş neticesinde de ilk etapta 1 milyondan fazla Suriyeli Türkiye'ye sığınmış ve 2022 yılı itibarıyla bu sayı yaklaşık dört katına ulaşmıştır. Suriye krizi sonrasında Türk hükümeti bu sürecin kısa sürede sonlanacağı ve geri dönüşlerin gerçekleşeceği düşüncesiyle ülkeye sığınan Suriyelilere “Geçici Koruma” statüsü verilmiş ancak aradan 13 yıl geçmesine rağmen Suriye'de savaş son bulmamıştır. Türkiye'nin hazırlıksız yakalandığı bu göç akını sığınmacıların Türkiye'nin neredeyse tüm kentlerine dağılmasıyla sonuçlanmıştır. Böylece sığınmacıların entegrasyonu, istihdamı, barınma, yaşadıkları sorunlar, talep ve beklentileri, ulusal ve yerel aktörlerin süreçteki konumu, halkın izlenen politika ve sığınmacılara ilişkin görüşleri ve toplumsal kabul düzeyi gibi birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Halihazırda yaklaşık 5 milyon ile dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumunda olan Türkiye'de gerek medya da gerekse yerel halk arasında tartışmalar içinde öncelikli sorun alanlarının başında konunun ekonomik boyutu gelmektedir. Tartışmalar daha ziyade göçle gelen külfet özellikle de sığınmacı istihdamı üzerine sürdürülmektedir. Henüz gelişmekte olan ve ekonomik göstergeler açısından kırılğan bir yapıya sahip Türk ekonomisinin bu kadar fazla sığınmacıya ev sahipliği yapmasının ekonomiye büyük bir yük getireceği ve özellikle de sığınmacı istihdamı ile Türk vatandaşlarının işten çıkarıldığı, iş bulamadığı ya da hak ettikleri ücretleri alamadıkları en sık dillendirilen konuların başında gelmektedir. Elbette göç söz konusu olduğunda istihdam, işten çıkarma, ucuz emek, çocuk işçiliği, işsizlik, yoksulluk, kamu yardımları gibi konular ilk elden gündeme gelmekte ve daha ziyade olumsuz etkiler vurgulanmaktadır. Başta medya olmak üzere yerel halk arasında sıklıkla dile getirilen bu hususların toplumsal gerçekliğin sadece bir yanını yansıttığı da unutulmamalıdır. Ancak konuyu sadece külfet ya da olumsuzluklar üzerinden ele almak her

şeyden önce göçün karakteri ile örtüşmemektedir. Nitekim her göç kendi ekonomisini de beraberinde getirmektedir. Bu noktada üzerinde durulması gereken önemli bir husus da göç edilen kentin başta ekonomik imkanları olmak üzere sosyal, kültürel ve siyasi potansiyeli ile ilgilidir. Ekonomisi gelişmiş kentler de özellikle mevsimlik sektörlerde ve imalat sanayinde nitelikli ara eleman ve vasıfsız eleman ihtiyacı ile tarımsal alanlardaki işgücü açığının sığınmacılar aracılığı ile giderilmeye çalışıldığı dikkati çekmektedir (Koyuncu, 2016). Nitekim TÜİK'in İl Bazlı İşsizlik Oranlarına bakıldığında tarım ve sanayisi gelişmiş şehirlerde Suriyelilerin göçü ile artması beklenen işsizlik oranlarının düştüğü görülmektedir (Koyuncu, 2016). Bu şartlara hem ailesinin geçimini sağlamak ve kente tutunmak adına zorlukları ve sıkıntıları göz ardı eden sığınmacılar hem de vasıfsız eleman bulmakta güçlük çeken sektör temsilcileri için bir imkana dönüşmüştür. Türkiye'de tarımda çalışan yabancı işgücü üzerine akademik çalışmalar her ne kadar sınırlı olsa da mevcut araştırmalar sığınmacıların mevcut tarımsal işgücü boşluğunu doldurduğunu göstermektedir (Ulukan & Çiğerci Ulukan, 2009; Akay Ertürk, 2016; Millet, 2021). Türkiye'nin tahıl ambarı olarak bilinen ve daha ziyade tarımsal faaliyetleri ile ön plana çıksa da Konya hayvancılık sektöründe de Türkiye'nin en önemli illerinden biri olup işgücü ve istihdam sorunu sektör temsilcilerinin öncelikli sorunları arasında yer almaktadır. Bu sebeple sektör temsilcileri söz konusu sorunun giderilmesinde sığınmacı istihdamını kimi zaman bir fırsat kimi zaman bir zorunluluk olarak nitelendirmektedir.

MATERYAL ve METOD

Araştırmada, kırsal alanlarda özellikle de hayvancılık sektöründe sığınmacı istihdamına ilişkin sorun alanlarının, beklenti ve çözüm önerilerinin ortaya konulabilmesi amaçlanmıştır. Olguların bağlamlar içerisinde incelenmesi amacıyla nitel bir araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Derinlemesine ve detay bilgilere ulaşmak amacıyla yöntemine uygun olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile katılımcılarla yüz yüze görüşülerek veriler toplanmıştır. Katılımcılara ulaşmak için maksimum çeşitlilik örneklem seçim tekniği tercih edilmiştir. Bilindiği üzere maksimum örnekleme, araştırılan konuya taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaya amaçındadır (Christensen, Johnson & Turner, 2015) ve nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan örnekleme tekniklerinden biridir. Temel amaç, katılımcıların konuya ilişkin kanaatlerini, farklı ve özgün değerlendirmelerini ortaya çıkarmak ve bu yolla karmaşık bir olgunun farklı boyutlarına dair bilgi elde edebilmektedir (Creswell & Clark, 2014). Bu kapsamda araştırmanın örnekleme oluşturulurken Konya'da hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren

çeşitli paydaşları temsil kabiliyeti dikkate alınmış ve hem kurumsal temsilciler hem de yerel yöneticiler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda kurumsal olarak Konya Kırmızı Et Üreticileri Birliği, Konya Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği, Konya Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği, Kadınhanı Ziraat Odası, Konya Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği temsilcileri ile bunun dışında hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı ve bu süreçte sığınmacı istihdam eden Kaşınhanı, Çarıklar, Kuyulusebil, İhsaniye ve Çeşmelisebil'de yer alan 19 işletme sahibi olmak üzere toplam 28 kişi ile mülakatlar yapılmıştır. Böylece sektördeki farklı bakış açıları ve deneyimler yansıtılmak istenmiştir. Katılımcıların izni dahilinde ses kaydı alınmış ve izni olmayan katılımcıların verileri anlık olarak not alma şeklinde kaydedilmiştir. Ses kaydına müsaade etmeyen katılımcıların verileri ise görüşme sonrasında hemen düzenlenmiş ve mevcut verilerin kaybına izin verilmemiştir. Araştırmada, elde edilen verilerin sınıflandırılması, yorumlanması ve yapılandırılması için söylem analizi kullanılmıştır. Söylem analizi, araştırmanın sonuçlarını daha kapsamlı bir şekilde anlamak (Baş & Akturan 2008) ve sığınmacı iş gücünün hayvancılık sektöründeki etkilerini detaylı bir biçimde değerlendirmek amacıyla tercih edilmiştir. Nitekim söylem analizi bütüncül bir teori, metot ve uygulamadan ziyade farklı disiplinlerin teorik bakış açılarından beslenen ve yine bu disiplinlerin teorik görüşleri ile korunan, farklı araştırma geleneklerinin bir araya geldiği nitel bir araştırma yöntemidir (Tonkiss, 2006). Bu anlamda, söylem analizi, en basit anlatımı ile dilin incelenmesidir. Ancak bu inceleme sadece dilsel öğelerin basit bir incelenmesi olmayıp ifadelerin altında yatan anlamı ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008, s. 105). Van Dijk'in de (1997) ifade ettiği gibi söylem analizi, söylem ya da dil kullanımının sadece biçimsel yönü ile sınırlı değildir. Analiz, ilgi odağını sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran dil kullanıcılarının oluşturduğu sosyal olaylara çevirir (Barker ve Galasinski, 2001). Bulgular sorun alanlarına göre tasnif edilmiş ve "Bir Fırsat Olarak Sığınmacı İşgücü", "Sığınmacı İstihdamında Sorun Alanları", "Sığınmacı İş Gücünün Potansiyel Riskleri" ve "Sığınmacı İş Gücünde Çözüm Yolları" başlıkları altında analitik bir çözümlenmeye tabi tutulmuştur.

BULGULAR

Niçin Sığınmacı İstihdamı? Ya da Bir Zorunluluk Olarak Sığınmacı İstihdamı

Türkiye'de işgücü piyasasındaki sığınmacılar çalışma izni olanlar ve çalışma izni olmadan çalışanlar olarak iki grupta yer almaktadır. Çalışma izni almadan çalışan sığınmacılar, genellikle tarım, hayvancılık, turizm, eğlence ve ev içi hizmetleri gibi sektörlerde güvencesiz bir şekilde çalışmaktadır (Akbaş Demirel,

2015). Yerli işgücünün temin edilemediği hayvancılık sektöründe ise sığınmacı işgücünün önemli bir boşluğu doldurduğu görülmektedir. Sektöre ilişkin pek çok yapısal problem olduğu görülmektedir. Konya'da tarım arazilerinin yaklaşık %70'inde kuru tarım yapılması, sulama suyunun yetersizliği ve maliyet yüksekliği, meraların zayıf karakterde olması, hayvancılıkta kaliteli kaba yem yetersizliği, yüksek enerji, akaryakıt ve gübre giderleri, teknoloji kullanımı, küçük işletmelerin sayıca fazla olması, işletmelerin profesyonel olarak yönetilememesi, tarımsal örgütlenmenin yetersiz oluşu gibi başlıklar temel sorun alanları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte söz konusu sorun alanları arasında istihdam öncelikli konu başlığıdır. Araştırma sürecine dahil olan katılımcıların istisnasız tamamının hemfikir olduğu ve yabancı istihdamını bir zorunluluk haline getiren temel sorun alanları ise şunlardır:

- Hızlı kentleşmeye bağlı olarak köyden kente göçün artması,
- Hizmetler ve sanayinin sektörel payında meydana gelen artış,
- Birçok ebeveynin çocuklarını tarım ve hayvancılık dışı sektörlerle yönlendirmesi,
- Genç nüfusun tarım ve hayvancılık dışındaki alanlardaki iş imkanlarına yönelmesi,
- 12 yıllık zorunlu eğitim ve eğitim amaçlı kente göç,
- Gençlerin, özellikle evlilik çağındaki genç kadınların eş seçiminde kentte yaşamayı öncelemesi,
- Hayvancılık sektörlerindeki iş kalemlerinin emek yoğun olması,
- Hayvancılık sektörünün mevsimlik değil yıl boyu süren emek gücü talep etmesi dolayısıyla mevsimlik işçilerin soruna çözüm olamaması,
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ücretleri yetersiz bulması,
- Sektörün mesai ve hafta sonu tatili gibi mefhumlardan azade olması, kırsal alanlarda özellikle hayvancılık sektöründe istihdam sorununun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Nitekim, araştırmaya dahil olan katılımcıların hemfikir olduğu bu temel sorunlar, Türkiye'nin kentsel dönüşüm sürecindeki karmaşık dinamikleri ve ekonomik yapıdaki değişimleri yansıtmaktadır. Hızlı kentleşme ve kırsal göçün artması tarım ve hayvancılık gibi geleneksel sektörlerden uzaklaşmayı ve kentsel yaşamı tercih etmeyi teşvik etmektedir. Ayrıca, hizmetler ve sanayi sektörlerindeki büyüme, iş olanaklarının kırsal kesimde azalmasına ve gençlerin tarım ve hayvancılık dışındaki alanlara yönelmesine neden olmaktadır. Tüm bu faktörler, kırsal kesimdeki ekonomik ve sosyal yapıyı etkileyen karmaşık bir dizi

sorun alanını ortaya koymaktadır. Bu sorunların çözümü, hem kırsal kesimdeki iş gücünün sürdürülebilirliğini sağlamak hem de kentlerdeki nüfus artışının yönetilmesi açısından önemlidir.

“Çalışmaya gidiyorlar, okumaya gidiyorlar, evlenip gidiyorlar ama yine etlerini, sütlerini, yoğurtlarını biz gönderiyoruz. Bize dönüp de iş var mı yardıma gelelim mi diyen yok ama şehirde yaşasalar da bizim elimize muhtaçlar. Yardıma bari gelin deyince gelen yok” (Konya Kırmızı Et Üreticileri Birliği Başkanı).

“Okumak için çıkıyor evden bir daha ara ki bulasın. Köyde iş fazla bu işi yapacak çoluğun çocuğun olacak ki sana kalan iyi kalsın. Tarla var ekilecek, çalışacak adam yok, Hayvan var güdülecek, güdecek çoban yok. Giden çoluk çocuk geri geldiğinde tavuğa yem atmasını bile bilmiyor. Bu yaştan sonra dönse ne olur dönmese ne olur”. (S.H., Çarıklar, Erkek, 68 Yaşında).

Köylerde iş gücü eksikliği gençlerin köyde kalmak istememesinin temel nedenlerinden biridir. Köyde iş olanaklarının sınırlı olması gençleri tarım ve hayvancılık gibi sektörlerde istihdam bulma konusunda tereddüt yaşamalarına neden olmaktadır. Arazilerin çoğunlukla miras sebebiyle parçalı hale gelmesi, sulama imkanlarının yetersizliği, iklim ve coğrafi koşullardan kaynaklı ürün çeşitliliğinin ve verimin düşük olması özellikle gençlerin tarım ve hayvancılık dışı alanlarda istihdama yönelmelerine zemin hazırlamaktadır. Bu sebeple kırsalda yaşayan gençler eğitim alma ve kariyer yapma hedefleri ile kente yönelmektedir. Köydeki iş fırsatlarının ve gelir düzeyinin sınırlı olduğunu düşünen gençler için diğer temel sorun da köydeki özellikle de hayvancılık sektöründeki iş ve emek yoğunluğudur. Bu sebeple masa başı olarak tarif edilen ve köye nispetle konfor alanı çok daha yüksek sektörlerde iş bulma ümidi gençlerin kentlere yönelmesine ve kentlerde daha çeşitli iş imkanları aramasına yol açmaktadır. Ayrıca, köyde yaşlı nüfusun gençlere yardım çağrılarına rağmen gençlerin dönüp köyde iş aramaması, göçün birkaç boyutunu yansıtmaktadır.

“Allah bereket versin. Kazancımız iyi. Bu parayı şehirde kazanabilir misin? Kazanamazsın. Ama burası zor. Daha güneş doğmadan başlıyoruz çalışmaya. Hayvanların sütünü sağ, silajını hazırla, yemini ver, ahırını temizle, gübreyi taşı, malı yaylıma çıkar... Bahçeye bak, ekine git, çapa yap, tarlayı sür. Sulaması, hasadı derken iş bitmez burda. Mesai diye birşey yok yani. Bir bakarsın gece hayvan hastalanır. Doğum yapar. Hadi bakalım

gece vakti veteriner bul. Gecesi gündüzü yok bu işin. Şehir rahat tabi. İşin belli. Mesain belli. Hafta sonu var, bayram tatili var. Gez, toz, eğlen. Kim istemez.” (M.E., Çarıklar, Erkek, 18 Yaşında).

Nüfus yoğunluğunun kentsel bölgelerde artması bu bölgelerin kırsaldaki insanları kendisine doğru çekmesine neden olmuştur. Öyle ki kırsaldaki birçok kişi için yakın akrabalarının kentlerde yaşıyor olması bile başlı başına kentin çekici gücünü oluşturmaktadır (Güreşçi & Yurttaş, 2008). Gençlerin kente göç etmelerinde sadece ekonomik nedenlerin değil, aynı zamanda kentin sosyal, kültürel imkanları, yaşam kalitesi ve konfor alanları gibi unsurlarının öncelikler arasında yer aldığı görülmektedir (Beauchemin & Schoumaker, 2005). Bu noktada araştırma verileri arasında yer alan dikkat çekici bir başka diğer sonuçta gençlerin statü arayışına ilişkindir. Bilindiği üzere son yıllarda kırsal alanlarda da imkanların ciddi anlamda arttığı görülmektedir. Günümüzde özellikle ikamet edilen evlerde kent imkanlarını aratmayan donatılar mevcuttur. Arık evler kaloriferli, bütün beyaz eşyalar eksiksiz mevcuttur. Özellikle orta ve büyük ölçekli işletmeler de bahsi geçen yorucu ve zorlu işlerin tamamı çoğu sığınmacı olmak üzere işçiler tarafından yapılmaktadır. Buna karşın başta genç kadınlar olmak üzere gençlerin temel sorunu köylü statüsünden kurtulmaktır. Bu durum sadece hayvancılık sektörünün gerektirdiği zorlu, emek yoğun süreçle ilgili değildir. Daha ziyade eğitimsiz, kaba, adab-ı muâşeret kurallarından habersiz vb. olumsuz yüklemeler içeren köylülük tanımlamasından duyulan rahatsızlık ve statüden kurtulma çabasının kente göçe zemin hazırladığı dikkati çekmektedir. Genç erkekler için bu sorun genç kadınlara göre öncelik sıralamasının üst sıralarında yer almamaktadır. Bu durum, köylerde yaşam standardının ve sosyal olanakların gençler için cazip olmadığını göstermektedir. Nitekim, hızlı kentleşme, köyden kente göçü arttırarak tarım ve hayvancılık sektöründeki işgücü kaybını tetiklemiş, genç nüfus kentlerde iş arayışına yönelmiş ve bu durum köylerde işgücü eksikliği yaratmıştır. Sanayi ve hizmet sektörünün gelişme kaydetmesi ise tarım ve hayvancılığın önemini azaltmada önemli bir pay elde etmiş böylelikle gençlerin bu sektörlere yönelimi büyük oranda düşüş yaşamıştır. Evlilik ve yaşam tercihleri de işaret edilen bir diğer sorun alanlarıdır. Gençlerin evlilik ve yaşam tercihlerinde kentin avantajlarını öncelemesi, kırsal alanlarda tarım ve hayvancılık sektörüne olan ilgi azalmıştır.

“Ne kızımız ne oğlumuz köyde kalıyor. Hepsi okul için, iş için, evlilik için köyden gitmek istiyor. Köyden birisine köydeki kızını veremezsin, köyde kalacaksak varmam der. Oğlu da aynı kız da aynı artık kimse durmuyor” (Kaşınhanı)

Muhtarı).

“Evlene miyorum. Çünkü kimse köyde yaşamı kabul edip gelmek istemeye gönüllü olmuyor. Şehirde iş bulamadım köye dönüş yaptım. Görüşüğüm, konuştuğum hiç bir kız uzun vadede bu konuşmayı sürdürmedi köylü olduğum için” (S. H. Kuyulusebil, 34 Yaşında, Erkek).

Sektör temsilcilerinin ve üreticilerin ifadelerine de yansıdığı üzere sorunun giderilmesi noktasında sığınmacılar önemli bir rol üstlenmiş olup, halihazırda ticari amaçlı faaliyet gösteren işletmelerin tamamına yakını sığınmacı çalışmaktadır. 2017 yılında dönemin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı Ahmet Eşref Fakıbaşa *“üreten insanlar bunu hobi haline getirmişler, biz bu insanlara biraz destek verirsek Türkiye'nin sulanabilir arazileri ile her şeyi yapabiliriz. Ben bunu yüzde yüz ile de çalıştırabilirsem benim işsizlik oranım bitecek. Şu an 3,5 milyon bizim Suriye'den gelen misafirlerimiz var, kendileri gitse biz onları göndermeyeceğiz, bizim ihtiyacımız var”* (CNN TÜRK, 2017) sözleri ile sığınmacı iş gücüne duyulan ihtiyacı dile getirmiştir. Bu noktada genelde Türkiye ekonomisinde özelde ise Konya'nın tarım ve hayvancılık sektöründe sığınmacı iş gücüne ihtiyacı bulunmaktadır. Uygulanan doğru ve dinamik göç politikaları ile sığınmacıların hangi sektörlerde yer alacağı, hangi sektörlerde sığınmacılara ihtiyaç duyulduğu, bu sektörlerdeki iş gücünün niteliği, teknoloji kullanımı, ücret, fırsat ve riskler bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bir Fırsat Olarak Sığınmacı İşgücü

Emek yoğun faaliyet gösteren hayvancılık sektöründe çalışan işçinin süreklilik sağlaması hem üretim sürecinde hem kendi kendine yeterlilikte hem de ihracat noktasında oldukça önemlidir. Bu bağlamda hayvancılık, daha çok kırsal alanda yaşayan bireylerin hane üyeleri ile sürdürdükleri iş kollarından birisidir. Tüm aile üyeleri üretim sürecine dahil olmakta ve kendi kendine yetebilen bir potansiyel oluşturmaktadırlar. Yıllara göre değişen imkanlar, iş sahasının tarım ve hayvancılık alanı dışına yönelmesi, eğitim, evlilik ya da kentte yaşam arzusu gibi faktörler, hane üyelerini kente yönlendirmiş ve kırsalda yaşamaya devam eden bireyler istihdamda yaşadıkları sorunları kalan bireyler ile çözmeye çalışmışlardır. Süreç içerisinde kalan bireylerin kente yönelmesi ya da genel olarak sektörün ağır iş yükü ya da ücretlerin yetersiz bulunması gibi farklı nedenlerle hayvancılıkta en büyük problemlerden biri sektörde istihdam edilecek işçinin bulunmamasıdır. Bu sebeple, ihtiyaç duyulan iş gücü sığınmacılar ile sağlanmış ve bu anlamda sığınmacı işgücü bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

“Tarım ve hayvancılıkta insan gücüne

ihtiyaç yoğun ve bu yoğunluğun karşılanabilmesi anlamında ciddi problemler yaşıyoruz. Eğitim sistemindeki değişiklikler, tarım ve hayvancılıkta maliyetlerden dolayı iş gücüne ihtiyacımız var. Sığınmacılar da bu ihtiyacın karşılanması için bir fırsat oldu. İşgücü büyük ölçüde onlarla karşılanıyor” (Konya Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği Başkan Vekili).

“İhtiyaç çok var hem de. Ben çok sıkışıyorum. Türkler çok para istiyor, sigorta istiyor ama Suriyeli hemen geliyor. Ama onlarda da işte Türkler gibi çalışmıyorlar. Ama yine yani ben şimdi 10 yılı geçti bu işi yapalı Suriyeliler geldiğinden beri adama sıkışmadım. Kurtardı yani beni iyi kötü bir şekilde. Keşke daha çok olsa. Ama yine yetersiz yani Suriyeli daha çok olsa çalışır yani ihtiyaç var” (S. L. Kuyulusebil, 56 Yaşında, Erkek).

Kırsal alanlardan kente göçün derinden etkilediği iş gücü açığı tarımsal alanlarda günlük yevmiyeli işçiler ve özellikle çapa ve hasat zamanında mevsimlik işçiler aracılığıyla, hayvancılık alanında ise daha ziyade Afganistan uyrukluların ağırlıkta olduğu yabancı uyruklular ve yerel halktan işçiler aracılığıyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Afganların çoğunluğu oluşturduğu hayvancılık sektöründe yanı sıra Suriyelileri de görmek mümkündür. Suriyelilerin Türkiye'ye göçünün ardından kentsel alanlarda tutunamayan Suriyeliler kırsal alanlara yönelmişler ve birçok sektörde olduğu gibi kırsal alanlarda da Suriyelilerin istihdamına kapı aralanmıştır. Bu durum, yerel halkın tarım ve hayvancılık sektöründe nitelik ve nicelik olarak ihtiyaç duyduğu insan kaynağı noktasında sığınmacılardan beklentileri, iş yapabilme kapasiteleri ve iş ahlakı, yerel halkın kültürel farklılıklara bakışı, birlikte yaşama tecrübesi vb. hususlar temel sorun alanları haline gelmiştir.

“Bizim oğlumuzdan gelinimizden çalıştıracak insan bulma ihtimalimiz sıfır. Şimdiye kadar hep yerli insanlar vardı ama bu insanların aileleri gittikten sonra yerli çobanlar da işi boşladılar. Bu işi yapacak yerli çoban yok. Yeni nesilden çobanlık yapacak kişi yok. Madem (sığınmacılar) geldiler biz de tarım ve hayvancılıkta değerlendirelim” (Konya Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Başkanı).

“Eskiden çoban bulmak kolaydı. Şimdi bu işi yapacak kimse yok. Mecbur dışardan geleni çalıştırmak zorundayız yoksa mümkün değil. Çalışacak adam bulmak çok zor artık” (M. N. Çeşmelisebil, 62

Yaşında, Erkek).

“Artık eskisi gibi değil. Şimdi köydeki gençler okul diyor şehre gidiyor. Onlar da haklı. Köyde sosyal hayat yok niye dursunlar. Şahsen ben kızlarım dursun istemem, diğerleri de istemiyor. Bir de çiftçilik ağır geliyor buradakilere” (R. K. İhsaniye, 38 Yaşında, Erkek).

Çalışmaya kaynaklık eden görüşmecilerin dikkat çektiği nokta ilk olarak kendi aile üyelerinden hayvancılığı sürdürecektir kimsenin olmaması üzerinedir. Genç nüfusun kırsal yaşamdan ziyade kenti öncelendiği, kırsalda kalan ve hayvancılık ile uğraşanların daha büyük yaş grubu olduğunu söylemek mümkündür.

“Tüm tarımsal üretimde olduğu gibi kırmızı et üretiminde de yabancı işçilerden yararlanma mecburiyeti var. Vasıfsız işçi bulmakta sıkıntı çekiyoruz. Bütün sosyal ihtiyaçlarında yardımcı olup çalıştırıyoruz” (Konya Kırmızı Et Üreticileri Birliği Başkanı).

Sığınmacıların emek piyasalarında özellikle Türklerin çok da tercih etmedikleri sektörlerde kalifiye ara eleman ve özellikle de vasıfsız eleman açığını kapattıkları, bu sektörlerin sürdürülebilirliğine ve kapasite artışına büyük katkı sağladıkları, sığınmacı istihdamına son verilmesi halinde birçok sektörün “kapağa kilit vuracağı” bizzat sektör temsilcileri tarafından ifade edilmiştir. Bu nedenle sığınmacı iş gücünden yararlanılması sadece işçi ve işveren arasında değil aynı zamanda devletin ekonomik kalkınmasında olumlu çıktılara sahip olması anlamına gelmektedir. Benzer bir tecrübeyi geçmişte deneyimleyen Avrupa, II. Dünya savaşında kaybettiği nüfusun yerine göçmen nüfusu kullanarak sanayi sektöründe kalkınma sağlamıştır. Günümüz koşullarında Türkiye'nin de hayvancılık sektöründe çalışacak nüfusa ulaşamaması geçmişin hafızasına sığınması gerektiğini hissettirmektedir. Bu noktada yerli nüfusun hayvancılık sektöründe işgücü açığının karşılamaması sebebiyle bu açığın sığınmacılar tarafından doldurulacak olması bir fırsat olarak görülmektedir.

“Devletten destekle hayvan alıp köye yerleştirdim. Hayvanlarda çoğaldı, borcumu kapattım ama gel gelelim hayvanları kıra götürecektir çoban meselesinin bir mesele haline geldiğini bilemedim. Çocuklar var yetişmiş ama kentte doğdular yetiştiler. Yardım ederler sağ olsunlar ama çobanlık yapamazlar. Tetikteyiz sürekli çoban arıyoruz. Bulduğumuz zaman da en iyi imkanlarla kalması için elimizden geleni yapıyoruz” (L. H. Kuyulusebil, 62 Yaşında, Erkek).

“Bu Afganlar olmazsa ben bu sabah koyuncululuğu bırakırım. Bir tane yerli çoban bulma şansım yok. Mecliste karar mı çıkacak ne yapılacaksa bir şey yapılması lazım” (Kadınhanı Ziraat Odası Başkanı).

Kadınhanı Ziraat Odası Başkanı sığınmacıların istihdamı konusunda işgücü piyasası için uygun politikaların üretilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Zira sığınmacıların hayvancılık sektöründen çekilmesi ivedi bir şekilde işverenin de bu sektörden ayrılacağı anlamına gelmektedir. Çünkü işveren hayvancılık sektöründe sığınmacıların dışında Türk vatandaşların istihdamı konusunda sıkıntı yaşayacağını bilincindedir. Katılımcının dikkat çektiği bir diğer nokta ise “Afganlar” vurgusudur. Sığınmacıların kendi aralarında belirli iş kolları üzerine yoğunlaştığı ve hayvancılık sektörü için daha çok Afganlıların tercih edildiği ya da Afganlıların hayvancılık sektörlerini tercih ettiği görülmektedir.

“Afganlar daha çok çalışıyor. Hayvancılıkta mesai yok. Biz mecburen Afganlı çalıştırmak zorundayız. Onlar da tamamen kaçak yollardan giriyor ve hepsi kayıtsız. Bizim Afganların çoğunluğu kayıt olamıyor. Bunun için ne gerekiyorsa kanun çıkacaksa bunu yapalım. Biz bunu yapmazsak tarım ve hayvancılık stop edecek” (Kaşınhanı Muhtarı).

Afganlıların hayvancılık sektörü içerisinde diğer sığınmacılara kıyasla daha çok tercih edilir olması çalışma pratikleri ile ilişkilendirilmektedir. Afganistan'da edindikleri beceri ve deneyimlerini Türkiye'de kullanabilme fırsatları, sığınmacıların uyum süreçlerinde etkili olan temel unsurlardan biridir. Bu bulgu, istekler ve yetkinlikler yaklaşımının, göçmenlerin göç öncesinde kazandıkları beceri ve yetkinliklerin, göç sonrası başarılarıyla ilişkili olduğu savını desteklemektedir. Buna göre, bireylerin sahip oldukları yetenek ve becerileri göç sonrası süreçte etkin şekilde kullanabilmeleri, yüksek düzeyde öznel iyi oluşa katkıda bulunmaktadır (Kara & Kaya Tilbe, 2023).

Sığınmacılar, işverenler açısından genel olarak tembel ya da çalışkan olarak kodlanmakta ve belirli iş kolları üzerinde bu etiketler aracılığı ile istihdam edilmektedir. Bu algının arkasında yatan temel sebeplerden biri Afganistan uyruklularının memleketlerinde de benzer iş kolunda faaliyet göstermeleri sebebi ile sektörün gereklilikleri (özellikle hayvan sağlığı ve bakımı) konusunda tecrübeli ve birikimli olmalarından kaynaklıdır. Afganistan uyruklularına yönelik olumlu vurgunun bir diğer sebebi de bu kesimlerin büyük çoğunluğunun bekar olması, geldiği ülkenin koşullarına nispetle beklentilerinin düşük olması ve mesai kavramı gözetmeksizin çalışmalarınıdır. Elbette bu durum,

maliyet-fayda dengesinde işverenin lehine sonuçlanmaktadır. Çünkü canlı varlıkların beslenmesi, tedavisi, üreme koşulları zamanın bağlayıcı sınırları dışında işlemektedir. Bu anlamda hayvancılık sektöründe çalışma şartlarına uyum sağlayan bireylerin saat gözetmeksizin çalışmaya hazır olması gerekmektedir.

“Suriyelilerin mesai kavramı var. Fakat hayvancılıkta 7/24 bir çalışma lazım bu yüzden Afganlar bu işe daha uygunlar. Ama onlar da artık pazarlık etmeye başladılar. Neden? Bizim gençlerimizden hayır olmadığını gördüler. Eskiden ne versek tamam diyorlardı” (Konya Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Başkanı).

Katılımcı tarafından işaret edilen “Ama onlar da artık pazarlık etmeye başladılar” söylemi dikkat çekicidir. Bu söylem esas olarak hem işveren hem de istihdamda kullanılan nüfus için süreç içerisinde tecrübe edilen değişime işaret etmektedir. Nitekim bahsi geçen işgücü belirli maddi ve manevi yetersizlikler amacıyla daha iyi imkanları elde etmek adına göç eden işgücüdür. Bu işgücü istihdam da kendisine pay edinmek için ilk olarak işverenin tüm şartlarını kabul eden ancak daha sonra işverenin de esasında kendisine muhtaç olduğunu öğrendiği zaman işverenin şartları karşısında duran bir konuma yükselmiştir. Katılımcının tabiri ile eskiden ne verilirse tamam diyen işgücü artık hayır demesini öğrenmiş ve kendi şartları ile istihdamda var olmuştur. Başka bir ifadeyle sektördeki işgücü açığının bir mecburiyet ilişkisine evrildiği ve bu zorunluluğun Afgan uyruklu sığınmacıların talep ve beklentilerine de hatta kimi zaman tehditlerine yansıdığı dikkatlerden kaçmamaktadır.

“Bugün senle pazarlık eder anlarsın yarın bir başkası daha çok verir ertesi gün seni ortada bırakır gider haber bile vermez” (Konya Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Başkanı).

“İş beğenmeme, iş seçme var onlarda da var artık. Afgan çok değerli herkes ona muhtaç bu yüzden Afgan’ı elinde tutmak için verebildiğin kadar çok şey veriyorsun” (Konya Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği Başkan Vekili).

“Bekar Afganlar elimiz kolumuz oldular ama bekar olmalarından kaynaklı bir sıkıntımız var. Bugün burada ailesi olmadan malımızı emanet ettiğimiz Afgan, yarın daha iyi ücreti bulduğunda seni bir anda ortada bırakır. Çok geldi başımıza. Bu yüzden gelen Afganların aileleri ile gelmesi bir anda seni terk etmemesini sağlar. Evini bırakıp bir gecede başka bir köye çoban olarak

gitmez. O zaman da bizim mağduriyetimiz ortadan kalkar.” (A. K. Kuyulusebil, 63 Yaşında, Erkek).

Afgan uyruklu sığınmacıların istihdam sürecinde tercih edilir olması beraberinde başka problematik sorunların yaşanmasına da neden olmaktadır. Zira resmi olmayan yollarla Türkiye’ye giriş yapan Afgan uyrukluların doğal olarak çalışma izinlerinin olmaması hem işverenleri hem de sığınmacıları sıkıntılı bir duruma sokmaktadır. Bu sebeple özellikle Afgan uyruklulara hayvancılık sektöründe duyulan ihtiyaç ve bu ihtiyacın giderilmesi noktasında çalışma izinlerinin ve kayıtlarının olmaması bir diğer gerilim kaynağıdır. İşverenin ihtiyaç duyduğu işgücünün çalışma izni olmayan bireylerden oluşması ve bu işgücünün hiçbir prosedüre tabi olmaksızın istihdamdan çekilme tehlikesi hayvancılık sektörü için bir tehdit olarak değerlendirilmektedir.

Sığınmacı İstihdamında Sorun Alanları

Sığınmacı istihdamındaki temel sorun alanı kayıt dışı istihdamdır. Genel olarak istihdam sürecinde olan bireylerin hizmetlerinin gün veya ücret bilgilerinin ilgili kurum ve kuruluşlara eksik bildirilmesi ya da hiç bildirilmemesi (SGK, 2022) olarak tanımlanan kayıt dışı istihdam, yapısı itibariyle kısa sürede olumlu etkiler ortaya çıkarsa da uzun dönemde birtakım problemleri açığa çıkarmaktadır.

“Kayıtsız çalışma en büyük sorun. Çalışma izninden muaf çalıştırılırsa ne olur. Mevzuat bilgisi yok, ne işverende ne de sığınmacılarda. Bu yüzden tedirginler. Çalıştıkları zaman sosyal haklarına dair bilgileri yok sığınmacıların. Özellikle kayıtsızlığı düzeltmemiz gerekiyor. Bu artık bir gerçek ve orta ve uzun vadede bizim bu iş gücüne ihtiyacımız var” (Konya Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği Başkan Vekili).

Katılımcılarının tümünün kanaatlerini özetleyen bu alıntı sahadaki durumu özetler niteliktedir. Gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin ekonomik seviyelerine göre yoğunlukları değişen kayıt dışı istihdam sorunu işsizlik, enflasyon, kırdan kente göç ya da kitlesel göç gibi nedenlere bağlı olarak görünürlük elde etmektedir. Bu nedenlerin doğru bir şekilde analiz edilmesi kayıt dışı istihdamı önlemede uygulanacak doğru politikaların belirlenmesi için önemlidir. Zira kayıt dışı istihdam hem çalışanlar hem işverenler hem de devlet açısından birtakım sorunları barındırmaktadır. Sığınmacıların hukuki statüleri ve vatandaşlık alma ihtimallerinin zayıf olması sebebiyle kayıt altına alınsalar bile emekli olamamaları, yatırılan sigorta primlerinin doğrudan kendilerine verilmesi talebini beraberinde getirmektedir. Ayrıca cüzi bile olsa daha fazla ücret teklif edildiğinde hiçbir hukuki yaptırım olmaksızın iş bırakma lüksünü

kaybetmek istememektedirler. Ancak kayıt dışı istihdamda bulunan ve kayıt dışı olduğu için sigortasız çalışmak zorunda kalan bireyler, çalışanların sahip olduğu birçok yasal haklardan yararlanamazlar. Çalışma günleri emeklilikleri için geçerli sayılmaz ve herhangi bir hastalık sonucunda malulen emekli aylığından yararlanamazlar. Ölüm sonrası aile üyeleri ölüm aylığı hakkından yararlanamaz ve genel sağlık sigortalarını kendileri ödemek zorundadırlar. Herhangi bir iş kazası sonrası yasal olarak verilecek iş göremezlik gelirlerinden yararlanamazlar ve işsizlik sonrası işsizlik sigortası alamazlar. İşten ayrılma sonrası kıdem tazminatı alamadıkları gibi yıllık, haftalık gibi izin haklarından yararlanamazlar. İşyerinde kayıt dışı işçi çalıştıran işveren ise idari ve adli yaptırımlarla karşılaşabilir, mali teşvik, hibe, kredi ve vergi avantajlarından faydalanamazlar (SGK 2022). Devlet açısından ise kayıt dışı istihdam prim kaybı ve sosyal güvenlik açıklarının artması ile sonuçlanmaktadır bu durum da gelir dağılımındaki adaletsizliklerin ve ahlaki dejenerasyonun artışına sebep olmaktadır.

“İnternet veriyoruz, ücreti yüksek tutuyoruz, yemek bizden içmek bizden ev bizden her şey bizden. Facebookta çeşitli gruplar üzerinden ilan vermeye başladık işte internet, konaklama, yemek şu kadar ücrete şeklinde. Her imkanı sağlıyoruz ama bir kuruş fazla veren olduğu zaman seni anında yarı yolda bırakıyor” (M. H. Çeşmelisebil, 66 Yaşında, Erkek).

“Kolay değil iş bilmeyen adama iş öğretmek. Çoban deyip geçme onun da bilmesi gereken şeyler var. Kırdan hayvanın başına bir şey gelse yatırıp kesmesini de bilmeli telef etmemeli. İlaç yapmalı bizle birlikte. Öğretiyoruz, öğreniyor da her şeyi ama çok kolay gidiyor. Bu gün var yarın yok gibi”. (H. K. Kuyulusebil, 64 Yaşında, Erkek).

“Hayvancılığı sevmeleri lazım bu adamlar sadece işi olmadıkları için bu işi yapıyorlar. Mesela bana Afgan işçim dedi ki ‘ne öğreteceksin sen bana tezek çekmek öğrenilir mi’ dedi? Halbuki hayvancılık doktorluk kadar hassastır, bebek gibi... Bilgin olmazsa hayvan ölüp gider. Su kalmamış adam doldurmuyor. Diyorum ki amcam şu hayvanların olduğu doldurulacak altı çekilecek iş bu” (S.H., Çarıklar, Erkek, 68 Yaşında).

Konut ve istihdam gibi entegrasyonun farklı boyutlarının sağlanmasına (Wang & Ning 2016) karşın katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere sığınmacı işgücünde karşılaşılan bir diğer sorun alanı taraflar arasında iş akdinin olmamasıdır. İş akdinin olmaması konumlanma sürecini zedelemekte

ve sığınmacıların işverene hiçbir bilgi vermeden işi bırakmasına imkan sağlamaktadır. Özellikle işverenin uzun süre bilgi ve tecrübelerini aktararak yetiştirdiği sığınmacı işgücünün çok cüzi ücret artışları için iş bırakması iş ahlakını ve işletmelerin sürdürülebilirliğini zedelemektedir. Sığınmacıların iş mekanlarına uyumu da bir başka sorun alanıdır. Sığınmacıların iş mekanlarına uyumu sağlamaları, işin gerekliliklerini öğrenmeleri süreç isteyen bir konudur. Tarım sektöründe kullanılan ekim, sulama gibi konuların öğrenilmesi daha önce işi bilmeyen Sığınmacılar için zaman alıcı bir süreç olduğu görülmektedir. Ancak işverenin işçinin eğitimi için harcadığı bu emek karşısında işçinin bir gün gidecek olması endişe yaratmaktadır. Bu nedenle işveren, işçisini elinde tutmak için iş yapılmayan dönemlerde dahi ücret ödediği görülmektedir. Bu bağlamda sığınmacıların iş mekanlarına ve iş ortamına uyumlarının ücretlerini aldığı sürece olduğu söylenebilir.

Sağlıklı bir iletişimin temel şartı olan dil bariyeri halen geçerliliğini korumaya devam etmektedir. İstihdam edilen sığınmacıların iş kolunun gerekliliklerini anlama, yapılacak işin ne olduğunu ve nasıl yapılması gerektiğini kavrama konusunda ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

“Vaktimiz ilk zamanlarda birbirimizi anlamakla geçiyor. Onlar Türkçe bilmiyor ben başka bir dil bilmiyorum ama zamanla anlaşıyoruz ama zaman alıyor” (Kaşınhanı Muhtarı).

“Bir derdi var söyleyemiyor, sen de nasıl soracağını bilmiyorsun. Tariflerle anlaşıyoruz tarif ederek anlatıyoruz. Traktörü kullandım traktörü bozmuş, hayvana gerektiğinde iğne yapması lazım onu anlatamıyorsun bazen ciddi zararımız oluyor” (Konya Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Başkanı).

Bu durum kimi zaman yüksek maliyetli hataların ortaya çıkmasına sebep olmakta ve işverene ekonomik külfet oluşturmaktadır. Aynı zamanda, çalışma mekanları, çalışma ortamı ve iş arkadaşlarına uyum sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Son olarak görüşmelerde sığınmacıların siyasetin bir malzemesi haline getirilmesi ve oy devşirmek adına sığınmacılar üzerinden üretilen dışlayıcı politik retoriğin yerel halkta öfke ve nefret söylemine evrilmesinin olumsuz sonuçları vurgulanmıştır.

“Biz Afgan, Suriyeli istemiyoruz diyorlar! Eee sen gel çalış o zaman adamların sana ne zararı var senin dönüp beğenmediğin işleri yapıyor bu insanlar” (Konya Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Başkanı).

“Mülteci istemiyorum, sığınmacı istemiyorum diyenlerin hiçbiri onlar”

giderse nasıl sorunlar yaşarız bilmiyorlar. Durduğu yerden konuşması kolay ama gerçek öyle değil bugün bu adamlar gönderilse ya da gitse biz yarın iflasın eşliğine geliriz” (Konya Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği Başkan Vekili).

“Afganlar, Suriyeliler geldi biz işsiz kaldık diyorlar. Gel çalış desen gelip çalışmaz. Bu adamlar işleri senin elinden almadı sen çalışmadığın için bu adamları ben çalıştırıyorum. Yarın bu insanlar gönderilse sen gelip çalışmazsın, oğlum kızım bile olsa gelip çalışmaz ama anlamıyorlar” (Kaşınhamı Muhtarı).

Bu ifadelerde Afganistan ve Suriyelilerin siyasi amaçlar için kullanılması ve dışlayıcı politik retorik oluşturmak için araç olarak ele alınması vurgulanmaktadır. Siyasi figürlerin veya kuruluşların bu insanları hedef alarak popülist bir dil kullanarak kitleleri etkilediği belirtilmektedir. İfadelerde, Afgan ve Suriyelilere karşı olumsuz tutumların ve tepkilerin yerel halk içinde nasıl evrildiği ve nasıl güçlendiği açıklanmaktadır. İşsizlik gibi yerel sorunlarla ilişkilendirilerek, yerel halkın bu konudaki endişelerinin siyasi manipülasyonlarla nasıl şekillendiği anlatılmaktadır. Katılımcılar, sığınmacıların yerel ekonomiye katkıları ve iş gücü açısından nasıl değerlendirilmesi gerektiği konusunda bir perspektif sunulmaktadır. Sığınmacıların işgücü piyasasına olumlu katkılar sağladığı ve bu bakımdan olumsuz algıların gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Siyasi figürlerin sığınmacılara yönelik olumsuz retoriği ve bu retoriğin toplumda nasıl öfke ve nefret söylemine dönüştüğünü ele almaktadır. Bu durum sadece sığınmacı çalışanları değil aynı zamanda sektörde çalışacak personel bulamayan işverenleri de kaygılanmaktadır. Son dönemde başta sosyal medya üzere yazılı ve görsel medyada sıklıkla dile getirilen “Afgan/Suriyeli istemiyoruz” ile başlayan hakaret, nefret ve tehdit diline evrilen paylaşımların gerçeği yansıtmadığı, kırsal alanlardan elde edilen ürünlerde sığınmacıların rolü ve emeğinin yok sayıldığı belirtilmiştir. Dolayısıyla sığınmacıların bir külfet değil nimet, bir lütuf olduğu, aksi halde tahıl, meyve, sebze ve tüm hayvansal ürünlerin dışa bağımlı bir biçimde (ithal edilmek suretiyle) karşılanacağı ve bunun maliyetinin yine Türk halkına çıkacağı ifade edilmiştir.

Sığınmacı İş Gücünün Potansiyel Riskleri

Söz konusu yabancı uyrukluların başta hukuki statülerinden kaynaklanan belirsizlik, vatandaşlık alınamadığı için emekli olamama, mevcut mevzuatın bilinmemesinin yanı sıra mevcut mevzuatın sorunları giderememesi, yardım bağımlılığı, iş ahlakı, meslek etiği ve işletmelerin sürdürülebilirliği, güven esaslı çalışma ortamının tesis edilememesi gibi hayvancılık

sektöründe sığınmacı iş gücünün potansiyel riskleri değerlendirildiğinde hem işverenler hem de işçiler açısından birtakım sorunların olduğu görülmektedir.

“İş kazası oluyor hastaneye götüremiyoruz polis ne der diye. Biz bu insanları çalıştırmaya devam edeceğiz” (Konya Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği Başkanı).

İşçi gücünün potansiyel riskleri işçiler açısından değerlendirildiğinde ilk olarak ortaya çıkan sorun sağlığa ilişkin yaşanacak herhangi bir problemde tedavi sürecinin iş verende bir gerilime neden olduğudur. Sığınmacılar yaşam koşulları nedeni ile sağlık açısından diğer gruplara göre daha fazla risk altındadırlar (Küçükkendirci ve Batı, 2020). Zira yasadışı yollarla Türkiye’de bulunan kayıt dışı istihdamın çalıştırılması yasal olarak mümkün değildir. Sağlık alanında resmi otorite ile karşılaşacak olan işgücü ve işveren tedavi sonrasında yüklü miktarda cezalarla karşılaşacaktır. Bunun bilincinde olan sağlık söz konusu olduğunda ilk olarak hastayı düşünmek yerine karşılaşacağı cezayı düşünmektedir. Bu durum hastanın erken tedavi edilmemesi gibi birtakım sorunlara yol açması muhtemel görülmektedir.

“Bir sıkıntımız var, tanımadığımız bilmediğimiz insanları çalıştırdığımız için sıkıntı yaşıyoruz. Ülkeye girerken arka planları araştırılıp suça yönelik olup olmadıklarının araştırılmasını talep ediyoruz. Suça karışmamış sicili temiz insanların yönlendirilmesiyle daha rahat edilecek. İnsanların burada kalmasında sıkıntımız yok” (Konya Kırmızı Et Üreticileri Birliği).

Bir diğer risk potansiyeli ise işçinin kim olduğuna ilişkin bilgilerin edilememesinden kaynaklanmaktadır. Yasa dışı yollarla Türkiye’ye göç eden sığınmacıların geldikleri ülkelerde herhangi bir suç kayıtlarının olup olmadığının bilinmemesi işverenleri potansiyel suç mağduru olarak konumlanmasına neden olmaktadır. Ancak işveren işçiye duyduğu zorunlu ihtiyaç neticesinde kim olduğunu bilmediği sığınmacıyı çalıştırmak zorundadır.

Bireylerin uygun şartlar altında harcadığı emek ile orantılı bir şekilde ücret alması sosyal devlet anlayışının görevleri arasındadır. Kayıt dışı ekonomide yer alan bireylerin ise haklarının belirli yasalar etrafında korunması mümkün değildir. Bu durum beraberinde sigorta şartlarının sağlanmaması, emeklilik haklarının elde edilememesi, sağlık kuruluşlarından cüzi miktarda yararlanılmaması gibi sonuçlara neden olmaktadır. Hayvancılık sektöründe sürekliliğin sağlanabilmesi için ilk olarak sığınmacıların şartlarının iyileştirilmesi

gerekmektedir. Bu şartlar ücret dahilinden ziyade kayıt dışı istihdamdan kaynaklanan sorunların önüne geçilmesi ile çözüme kavuşturulacaktır. Zira işverenler hayvancılık sektöründe Afganistanlılar dışında çalıştıracak işçi bulamadıklarını ifade etmektedirler. Bu işçilerin süreklilik dahilinde kalması için ise asgari ücret düzeyinin üstünde maaş verdiklerini belirtmektedirler. Afganistanlıların gitmesine karşı duyulan kaygı neticesinde yüksek olarak ücretlendirdikleri düşünülen katılımcılar için uygun politikaların geliştirilmesi ile yasal bir zemine oturtulan çalışma hakkının işverenleri rahatlatacağı düşünülmektedir.

Sığınmacı İş Gücünde Çözüm Yolları

Tarım ve hayvancılık sektöründe hem bir ihtiyaca cevap verilmesi hem de kırsal ekonomide artışın yaşanması için sığınmacı işgücüne zorunlu olarak ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede mevcut göç politikaların yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Sektörde yaşanan istihdam sorunu dikkate alınarak Türkiye'ye göç etmek isteyen yabancı işgücünün engellenmemesi, sınırları kapatmak, duvarlar örmek, gözetleme kuleleri inşa etmek yerine tüm sektörler için bir ihtiyaç analizi yapılarak hazırlanacak stratejik planlar doğrultusunda yetenek ve niteliklerine göre yabancıların istihdama kazandırılmasının önü açılmalıdır. Bu noktada işçinin işin niteliğine göre seçilerek ülkeye getirilmesi de teklifler arasındadır.

“Mülteciler ülkelerinde çalıştıkları işlerden farklı işlerde çalışıyorlar, ülkelerindeki yaptıkları işlere göre sınıflandırmaları gerekiyor. Özellikle ülkemize girişlerinden sonra mesleki alışkanlık ve yeterliliklerine göre bir sınıflandırma yapılması gerekiyor daha rahat istihdam edilebilmeleri için. Mesleki eğitim çalışmalarında Halk Eğitim Merkezlerinin biraz daha gayretli olup çalışması gerekiyor. Bunların hepsi yapılırsa amaçladığımız iş gücünü daha verimli kullanmış oluruz” (Konya Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği Başkan Vekili).

Nitekim tarım ve hayvancılık sektöründe sığınmacı işgücüne zorunlu olarak ihtiyaç vardır. Bu ihtiyacın karşılanması için gerekirse farklı ülkelerden işgücü talep edilmesi bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda her bir sektör ve iş kolu için ihtiyaç analizlerinin yapılması ve analizler doğrultusunda işgücü talebinin ortaya konulması son derece önemlidir. Kayıt dışı istihdam sorununun giderilmesi için 2000 yılına kadar Suudi Arabistan'da yürürlükte olan kefalet ya da kefillik sisteminin hayata geçirilmesi teklifler arasındadır. Keffilik sistemi, yabancı bir işçinin çalışabilmesi için belli bir

ücret karşılığında kendisine kefalet verecek Suudi Arabistan vatandaşı bulması esasına dayanmaktadır. Kefili olmayan kişi ülkede çalışma izni alamamaktadır. Bu sistem bir taraftan sığınmacı işgücünün kayıt altına alınması diğer taraftan da sürdürülebilir ve güven esaslı çalışma koşullarının tesisi açısından bir alternatif olarak sunulmuştur. Elbette bu sistemde özellikle sığınmacı işgücünün olası mağduriyetleri karşısında devletin denetim mekanizmalarını sağlıklı bir biçimde işletmesi oldukça önemlidir. Tarım ve hayvancılık sektöründe kayıt dışı istihdam konusunda en temel sorun alanlarından biri de sektörü domine eden Afganistan kökenli yabancıların istihdamda yer alabilecekleri bir statüye kavuşturulmalarıdır. Bu konuda acilen bir yasal düzenlemeye gidilmesi ya da tıpkı Suriyeliler gibi geçici koruma statüsüne geçirilmeleri öneriler arasında yer almaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Konya'da tarım ve hayvancılık sektöründe çalışacak işçi gücünün olmaması ve var olan işçi gücünün çalıştırılması yönünde mevcut politikaların yetersiz kalması ön plana çıkmaktadır. Özellikle Türkiye yüzdesinde önemli bir pay elde eden Konya için durum değerlendirildiğinde bu sektöre acil olarak uygun politikaların geliştirilmesi ve desteklenmesi gerektiği görülmektedir. Doğru politikaların uygulanması halinde Türkiye'nin son on yıllarda deneyimlediği göçlerin istihdama katkı sağlaması düşünülmektedir. Konya için sığınmacıların Konya'ya işgücü hareketliliği tarım ve hayvancılık sektörü için önem arz etmektedir. Hayvanların yayılımı, bakımı, beslenmesi ya da sağımı; tarımsal ürünlerin ekimi, ilaçlanması, gübrelenmesi, sulanması ya da tarımsal araçların kullanımı bu sektörlerde talep edilen işgücünün niteliğini ortaya koymaktadır. Ancak potansiyelde bu niteliklere sahip işçilerin azlığı ya da var olan işçinin kente göç etmesi bu sektörde yer alacak olan sığınmacıların niteliğinin sorgulamaksızın işe alımını zorunlu hale getirmiştir. Böylece hem işveren işçinin yetişmesi için daha fazla emek harcamakta hem de gelecekte olup olmayacağı belli olmayan işçi için daha çok kaygılanmaktadır. İşverenin bu kaygılarla baş etmesi için işçinin işyerine bağlı kalması hususunda politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Hali hazırda sektörlerin en temel problemi kayıt dışılık ve buna bağlı kayıt dışı istihdamdır. Bu bağlamda başta Afganistan kökenli yabancılar olmak üzere sığınmacıların tarım ve hayvancılık sektöründe kayıtlı işgücü olarak çalışmaları için yasal mevzuatın yeniden gözden geçirilmesi ve göç politikaları belirlenirken bu hususun göz ardı edilmemesi elzemdir. Tarım ve hayvancılık sektöründe üretimin sürekliliği ve gelişimi için sığınmacı işgücüne zorunlu olarak ihtiyaç duyulmaktadır. Bu iş gücünün kayıt dışı şekilde

gerçekleşmesi ise sadece işçi ve işveren arasında bir sorun olmadığı, daha büyük çerçevede ileride yaşanması muhtemel sorunları gün yüzüne çıkaracağı düşünülmektedir. Kayıt dışı istihdamın önüne geçilmesi işveren içinde önemli bir konudur. İşverenin kaygısı işçinin daha cazip ücret karşılığında kendisini yarıda bırakmasıdır. Bu kaygı işveren için önemli bir sorundur zira giden işçinin arda bıraktığı istihdam boşluğunu kırsal alanda doldurmak kolay değildir. İşçilerin kayıt altına alınması ise işverenin böyle kaygılar taşımamasına neden olmayacaktır.

Son olarak sığınmacıların toplumda yarattığı algının, özellikle siyaset malzemesi olarak kullanılmasının önlenmesi, toplumsal barış ve uyum açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, yabancı düşmanlığı, nefret söylemi ve ırkçılığa karşı yasal düzenlemelerin yapılması gereklidir. Medyada sıklıkla karşılaşılan “rızkımızı/işimizi elimizden alıyorlar” şeklindeki söylemler, toplumda olumsuz bir izlenim yaratmakta ve bu söylemler gerçeği yansıtmamaktadır. Araştırmalar göstermektedir ki sığınmacılar genellikle yerel halkın tercih etmediği iş kollarında istihdam edilmektedirler. Dolayısıyla, sığınmacıların istihdamının sona ermesi, belirli sektörlerde ciddi bir daralma yaratacak ve bu durumun ekonomik maliyeti yerel halkın üzerine yüklenecektir. Bu nedenle, sığınmacıların yerel ekonomik yapıya katkılarının topluma anlatılması önemlidir. Sektör temsilcileri, somut verilerle bu durumu açıklamalı ve sığınmacıların çalıştığı sektörlerdeki durumun ekonomik sonuçlarını vurgulamalıdır. İmkanlar dâhilinde, kamu spotları ve bilgilendirme kampanyaları aracılığıyla yerel halk ile bu bilgilerin paylaşılması, algının değiştirilmesi adına önemli bir adım olacaktır. Politika düzeyinde öneriler geliştirmek için sığınmacıların istihdamında yerel halkın ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran ve istihdam politikalarını destekleyen bir yaklaşım benimsenmelidir. Ayrıca, sığınmacılara yönelik entegrasyon programları geliştirilmeli, bu programlar aracılığıyla yerel halk ile etkileşim ve işbirliği fırsatları artırılmalıdır. Bu tür önlemler, hem toplumsal uyumun sağlanmasına hem de ekonomik sürdürülebilirliğin desteklenmesine katkıda bulunacaktır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

KAYNAKLAR

AA (2022). Türkiye Hayvancılıkta Avrupa Lideri. Erişim Tarihi: [21.09.2023], <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-hayvancilikta-avrupa->

lideri/2441753

- Akay Ertürk, S. (2016). Tarımsal Faaliyetlerde Çalışan Suriyeli Sığınmacılar: Altınöz (Hatay) Örneği, TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, (s. 469-486). 13-14 Ekim, Ankara.
- Akbaş Demirel C. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: statüler ve hükümet politikaları. içinde L. Körükmez & İ. Südaş (Ed.), Göçler Ülkesi: Akışlar, Sığınmacılar, Araştırmacılar (s. 45-68). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Akbaş, C., & Bilgiç, A. (2023). Türkiye'de süt sığırcılığında uygulanan desteklerin işletme kârlılığı üzerine olan etkileri. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi* 26(4), 888-901. <https://doi.org/10.18016/ksutarimdog.vi.1214182>
- Altınok M. (07.07.2024) Ticaret Bakanı [Ömer Bolat](#) SABAH'a konuştu: Stokçulara ve fırsatçılara göz açtırmayacağız, Sabah Gazetesi. Erişim Tarihi: [12.08.2024], <https://www.sabah.com.tr/galeri/ekonomi/ticaret-bakani-omer-bolat-sabaha-konustu-stokculara-ve-firsatcilar-goz-actirmayacagiz/2>
- Arıcioğlu, M. A. & Afkari, R. (2023). Türkiye'deki Afgan göçmenlerin girişimcilik sürecinde sosyal sermayenin etkisi: İstanbul ve Konya örneği üzerine nitel bir araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(1): 17-44.
- Bakır G, & Kibar M. (2019). Muş ilinde bulunan süt sığırcılığı işletmelerinin bazı yapısal özelliklerinin crosstab analiziyle belirlenmesi. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi* 22(4), 609-619. DOI: 10.18016/ksutarimdog.vi.455439.
- Barker, C.& Galasinski, D. (2001). Cultural studies and discourse analysis: a dialogue on language and identity. London: Sage. <https://www.torrossa.com/en/resources/an/4912130>
- Baş, T. & Akturan, U. (2008), Nitel araştırma yöntemleri: NVivo 7.0 ile nitel veri analizi, Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Beauchemin, C., & Schoumaker, B., (2005). Migration to cities in Burkina Faso : Does the level of development in sending areas matter?. *World Development*, 33(7). 1129–1152.
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2013). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2015). Araştırma yöntemleri desen ve analiz (Çev. Edt: Ahmet Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- CNN TÜRK. (2017, 1 Ekim). Fakıba: Suriyeliler Gitmek İstese de Biz Göndermeyiz. Erişim Tarihi: [12.01.2022], <https://www.cnnturk.com/sondakika/fakibaba-suriyeliler-gitmek-istese-de-biz-gondermeyiz>.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). Designing and conducting mixed methods research (3rd ed.). Sage.

- Dikkaya, M., & Dinçer, S. (2023). Türkiye iş gücü piyasasında Suriyeli sığınmacılar. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 187-198. DOI: <https://doi.org/10.52791/aksarayiibd.1261970>.
- Dünya Gazetesi (2022). Yabancıya Konut Satışında Ruslar İlk Kez Zirvede. Erişim Tarihi: [20.09.2023], <https://www.dunya.com/ekonomi/yabanciya-konut-satisinda-ruslar-ilk-kez-zirvede-haberi-658053>.
- EUROSTAT (2023). Tarım istatistikleri veritabanı. Erişim Tarihi: [17.05.2023], https://ec.europa.eu/eurostat/web/agriculture/data/database?node_code=apro_mt_ls.
- Göç İstatistik Raporu (2017). 2017 yılı göç istatistik raporu, *Türk Kızılayı, Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü*, Ankara.
- Güreşçi, E., Yurttaş, Z., (2008). Kırsal göçün nedenleri ve tarıma etkileri üzerine bir araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 14(2):47-54.
- Kalkınma Atölyesi (2016a). Türkiye’de tarımsal üretimde yabancı göçmen işçiler mevcut durum raporu: yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine, Ankara: Altan Matbaası.
- Kalkınma Atölyesi (2016b). Bereketli topraklar zehir gibi yaşamlar: Suriyeli göçmen mevsimlik gezici tarım işçileri, Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu.
- Kara, Y. & Kaya Tilbe, F. (2023). Tarım ve hayvancılık sektöründe çalışan Afgan göçmenlerde ekonomik konumlanma ve entegrasyon: Trakya bölgesi örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(4), 1413-1424. doi:10.33206/mjss.1342523
- Koç, M., Görücü, İ., & Akbıyık, N. (2016). Suriyeli sığınmacılar ve istihdam problemleri, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 63-94. <https://doi.org/10.20493/bt.96676>.
- Konya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü (2024). Cumhuriyetimizin 100. yılında Konya tarımına imzamız atıyoruz. Ocak 2024. https://konya.tarimorman.gov.tr/Belgeler/kitap/brifingocak_24_v7baski.pdf.
- Konya Tarımı (2022). Faaliyet raporu. Bağlantı: <https://konya.tarimorman.gov.tr/>, Erişim Tarihi: [12.07.2024].
- Konya Ticaret Odası (2020). İl bazında gayrisafi yurtiçi hasıla. Bağlantı: <https://www.kto.org.tr/d/file/gsyh-il-bazinda-yurt-ici-hasila.pdf>.
- Konya Valiliği (2024). Türkiye’nin merkezine bir yatırım yolculuğu: Konya, Erişim Tarihi: [09.10.2024]. Bağlantı: <http://www.konya.gov.tr/anadolunun-kalbinde-bir-yatirim-merkezi>.
- Koyuncu, A. (2016). Nimet mi? Külfet mi? Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıları ve göç ekonomisi üzerine bir derkenar, Ed. A. Esen ve M. Duman. İçinde, *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* (s.107-130). İstanbul: WALD.
- Küçükkendirici, H. & Batı, S. (2020). Konya’da sağlık çalışanlarının mülteci ve sığınmacılara bakış açısının değerlendirilmesi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 28-39.
- MEVKA. (2012). Konya ili uygun yatırım alanları. Hazırlayanlar: Filiz Keskin ve M. Oğuzhan Önen. İnci Ofset. Konya: Türkiye Kalkınma Ajansı.
- Millet, S. (2021). Hayvan çiftliklerinde çalışan sığınmacılar: Ankara Polatlı örneği. *Kültür Araştırmaları Dergisi*(11), 221-247. <https://doi.org/10.46250/kulturder.1019388>.
- Orman Genel Müdürlüğü (2021). 2021 Yılı Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: [21.09.2023], <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane-sitesi/FaaliyetRaporu/Orman%20Genel%20M%C3%BCd%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC%2021%20Y%C4%B1%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- Özer, M. O. & Beyazıt, E. (2020). Kent kuramları bağlamında Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(46), 545- 562.
- SGK (2022). Kayıt Dışı İstihdam Nedir? Erişim Tarihi: [21.08.2023], <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/e3f8021f-6c7e-49a7-a51a-51d79a187ada/Genel-Bilgi-2022-06-24-09-48-03>
- Tarım TV (2014). Türkiye hayvancılıkta Avrupa’da liderliğe oynuyor. Erişim Tarihi: [21.09.2023], <https://www.tarimtv.gov.tr/tr/video-detay/turkiye-hayvancilikta-avrupa-da-liderlige-oynuyor-475>
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). 2021 yılı idare faaliyet raporu. Erişim Tarihi: [21.09.2023], https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar%C4%B1/TOB%202021%20YILI%20C4%B0DARE%20FAAL%C4%BOYET%20RAPORU.pdf
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2022). Küçükbaş eti, Ocak 2022 tarım ürünleri piyasa raporu. Erişim Tarihi: [20.09.2023], <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasalar%C4%B1/2022->
- Tatlıdil, E., & Anthocou, Y. (2002). Türk işgücünün yapısı ve Avrupa birliği istihdam politikaları. *Ege Akademik Bakış*, 2(2), 1-14.
- TEPGE (2023). Durum ve tahmin kırmızı et, Haz. U. Gül. TEPGE Yayın No: 374, ISBN: 978-625-8451-94-8.
- Toksöz, G. (2006). Uluslararası emek göçü, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Toksöz, G., Erdoğan, S., & Kaşka, S. (2012). Türkiye’ye düzensiz emek göçü ve sığınmacıların işgücü piyasasındaki durumları. Göç Yönetimi Genel Politika Çerçevesinin Düzenlenmesi ve Uygulanması Hususunda Türkiye’nin Çabalarının Desteklenmesi Projesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM).
- Tonkiss, K. (2006). Analysis text and speech: content

- and discourse analysis. C. Seale, (2nd ed.). In: *Researching Society and Culture*. (367-383). London: Sage.
- TÜİK (2022). Hayvansal üretim istatistikleri 2022, Aralık 2021. Erişim Tarihi: [09.02.2022], <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayvansal-%C3%9Cretim-%C4%B0statistikleri-Aral%C4%B1k-2021-45593&dil=1>
- TÜİK (2023). Hayvansal üretim istatistikleri, Aralık 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayvansal-%C3%9Cretim-%C4%B0statistikleri-2023-49681&dil=1>
- Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü (2017). Göç istatistik raporu. Ankara. https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/95958745_goc-istatistik-raporu-nisan-2017.pdf.
- Ulukan, U. & Ulukan Çiğerci, N. (2009) Kriz ve Göç: Türkiye Gürcistan Arası Nüfus Hareketleri Üzerinden Bir Tartışma, 15. Türkiye Ekonomi Kurumu Ulusal Sempozyumu, ZKÜ, Zonguldak.
- Üstün, N. Çelik, A. Karagöz, H. D. H. Kabakçı, B. & Erim Özçelik, G. (2020). Konya Ekonomi Raporu, Konya Ticaret Odası.
- Van Dijk, T. A. (Ed.). (1997). *Discourse as social interaction: Discourse studies: A multidisciplinary introduction*, Vol. 2. Sage Publications, Inc.
- Wang, M., Ning, Y. (2016). The social integration of migrants in Shanghai's urban villages. *China Review*, 16(3), 93- 120.
- Yetkin, H. S. (2021). Konya ili tarım ve hayvancılık sektörü 5 yıllık üretim analizi, MEVKA Konya Yatırım Destek Raporu, (Haz.: H. S. Yetkin). Mart.